

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Гаруста Юрія Віталійовича на дисертацію Іркабаєва Олександра Анатолійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертації. Згідно з ухваленою Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015 року № 337-VIII "Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків" збройна агресія Російської Федерації проти України триває з 20 лютого 2014 року. Протягом дванадцяти років сили оборони нашої країни, основу яких складають Збройні Сили України дають гідну відсіч ворогу та стримують загарбників які переважають в живій силі та техніці. Саме тому, збереження особового складу та ефективність застосування Збройних Сил України стало одним з найважливіших завдань для України й головним чинником збереження української державності, адже Конституція України закріплює за Збройними Силами функції оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Для належного виконання конституційних завдань в Державному бюджеті України останніх років видатки на оборону в Україні є найбільшими в світі у відношенні до ВВП країни. Так, після змін до Державного бюджету, схвалених Верховною Радою України в червні 2026 року, видатки на сектор безпеки й оборони становлять рекордні 4,4 трлн грн. та перевищують 60% усіх видатків Державного бюджету України. За таких умов необхідність створення ефективного механізму контролю за діяльністю війська щодо запобігання неефективному використанню оборонних ресурсів, можливим корупційним зловживанням та порушенню прав військовослужбовців, не викликає жодних сумнівів. В умовах ведення активних бойових дій це питання має не лише юридичний, а й безпековий вимір, оскільки ці ризики підривають обороноздатність держави, довіру суспільства до та міжнародних партнерів, від яких значною мірою залежить ресурсне забезпечення оборони України.

Специфіка досліджуваної проблематики є досить складною оскільки полягає у необхідності одночасного розв'язання двох різноспрямованих завдань. З одного боку, контроль за діяльністю Збройних Сил має бути дієвим, аби запобігати розкраданню військового майна, зловживанням владою з боку військових командирів щодо підлеглих та протидіяти корупційним проявам що підривають обороноздатність країни. З іншого боку, він не повинен паралізувати діяльність органів військового управління, яка побудована на принципі єдиноначальності, не створювати умови надмірного відволікання командного складу від виконання бойових завдань та розкривати відомості, що становлять державну таємницю. У сучасних умовах ця дилема набула особливої гостроти, адже необхідність оперативного реагування на безпрецедентні виклики війни об'єктивно вимагає гнучкого правового регулювання, тоді як надзвичайно великий обсяг оборонних видатків, потужний міжнародний компонент військової допомоги та висока політична увага до сектору оборони актуалізують потребу в дієвих механізмах контрольної діяльності Збройних Сил України. Слід відзначити, що дисертант цілком слушно використовує цю дуальність у своєму дослідженні, розглядаючи адміністративно-правовий механізм контролю за діяльністю Збройних Сил України як інструмент одночасного забезпечення демократичної підконтрольності війська і гарантування його боєздатності.

Актуальності темі дослідження додає й інтенсивність інституційних трансформацій у сфері оборони України. Так, лише у 2025 році у Міністерстві оборони України запроваджено інститут Генерального інспектора; Збройні Сили України перейшли на корпусну структуру; повністю реорганізовано систему оборонних закупівель шляхом створенням єдиної закупівельної агенції — Державного оператора тилу; законодавче закріплення функціонування Військового омбудсмана відкрило принципово новий етап у розвитку інституційної архітектури захисту прав військовослужбовців.

Поряд з інституційними змінами, в секторі оборони відбувається зміна інструментів управління Збройними Силами шляхом цифровізації багатьох управлінських і контрольних процесів. Так, інформаційно-комунікаційна система “Інтеграційна платформа “Дельта” Збройних Сил України” стала

основною системою управління військами, та постійно використовується для забезпечення українських захисників актуальними перевіреними даними про ворога та координації сил оборони; активно діє мобільний додаток «Армія+» який став офіційним державним мобільний застосунок для військовослужбовців сектору оборони, що створений для зменшення паперової бюрократії та прямого зв'язку військовослужбовця з командуванням; активно впроваджуються в органах управління Збройних Сил України цифрові обліково-фінансові платформи для планування потреб в матеріально-технічному забезпеченні війська та обліку уже наявного військового майна. Відповідно, що такі перетворення та іновації потребує наукового супроводу, який до появи рецензованої роботи мав переважно фрагментарний характер.

Не менш вагомим чинником актуальності рецензованої роботи є європейський та євроатлантичний вектор розвитку України. Отримання нашою країною у червні 2022 року статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі та активізація переговорного процесу щодо вступу в НАТО, сформували відповідні зобов'язання України перед партнерами щодо гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами демократичного цивільного контролю в тому числі і над сектором безпеки і оборони. Дослідження узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392), Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121), а також із зобов'язаннями України у межах переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу.

Рецензуючи дисертацію О.А.Іркабаєва, слід відзначити логічну послідовність викладеного матеріалу. Завдяки вдало підібраній структурі дисертації, що поєднала між собою окремі розділи і підрозділи, автор спромігся провести комплексне теоретико-правове дослідження адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України та сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення, ефективно використовуючи міжнародний досвід та особливості запровадженого в Україні правового режиму воєнного стану. Дисертація складається з анотацій

українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 176 найменувань та додатків.

У підрозділі 1.1 дисертант розкриває поняття та сутність контролю як функції держави у військовій сфері. Заслуговує на схвалення проведене послідовне розмежування між категоріями контроль і нагляд. Так, спираючись на доктринальні наукові дослідження, автор аргументує, що контроль передбачає можливість оперативного втручання у діяльність підконтрольного суб'єкта з оцінкою як законності, так і доцільності його рішень, тоді як нагляд обмежується перевіркою виключно законності. Слід відзначити висновок дисертанта, що для військової сфери це розмежування має не тільки термінологічне, але й сутнісне значення, оскільки збалансоване співвідношення контрольних і наглядових форм впливу дозволяє поєднати вимоги законності з принципом єдиначальності. Також, позитивної оцінки заслуговує звернення автора до категорії пропорційності як критерію правомірності контрольного заходу, а також проведений ним аналіз трансформації самої парадигми контролю від *post factum* реагування на правопорушення до ризик-орієнтованої моделі, за якої контрольовані ресурси концентруються на сферах з найвищою ймовірністю зловживань.

У підрозділі 1.2 обґрунтовано авторську концептуалізацію мети, принципів та функцій досліджуваного механізму контролю. Науковий інтерес становить запропонована здобувачем шестивимірна модель мети цього механізму, яка охоплює стратегічний, інституційно-управлінський, правозахисний, антикорупційний, євроатлантично-інтеграційний та стійкісний виміри. Такий підхід дозволяє подолати поширене серед вітчизняних науковців спрощене уявлення про мету контролю як виключно виявлення порушень. Не менш цінною є класифікація функцій механізму контролю, яка охоплює діагностично-аналітичну, превентивну, правоохоронну, коригувальну, соціально-легітимізаційну, інформаційно-просвітницьку, координаційну та прогностично-аналітичну функції як цілісну взаємопов'язану систему, що утворює завершений управлінський цикл.

У підрозділі 1.3 систематизовано суб'єктно-інституційну архітектуру механізму у складі семи категорій суб'єктів: суб'єктів конституційного рівня; суб'єктів спеціалізованого парламентського контролю; координаційних органів; внутрішньовідомчих структур; спеціалізованих антикорупційних органів; судових інституцій; інституцій громадянського суспільства. Слід зазначити, що автор зробив акцент на динамічному характері цієї системи відмітивши що протягом останніх років вона доповнилася новими суб'єктами, а саме: державними військовими адміністраціями, спеціалізованими закупівельними організаціями Міністерства оборони, Офісом Військового омбудсмена та інститутом Генерального інспектора Міноборони. При цьому, дисертант проаналізував кадрову динаміку у керівництві оборонного відомства та зазначив, що вона супроводжувалася коригуваннями внутрішньої структури контрольних органів.

Підрозділ 1.4 присвячено нормативним засадам механізму контролю за діяльністю Збройних Сил України. Автором детально проаналізовано систему джерел права у цій сфері, починаючи від правових норм статті 17 Конституції України, що закріплює заборону використання Збройних Сил для обмеження прав і свобод громадян чи повалення конституційного ладу, та законів України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про Військового омбудсмена», до нормативно-правових актів підзаконного і відомчого рівнів. Схвально, що автор не обмежується описом чинних правових норм регулювання цієї сфери, а виокремлює системні проблеми правового регулювання механізму контролю за діяльністю Збройних Сил України, серед яких виділяє такі як фрагментарність, темпоральні розриви між запровадженням інститутів та ухваленням необхідних нормативно-правових актів, а також колізії між нормативно-правовими актами різної юридичної сили.

У підрозділі 2.1 здійснено систематизацію форм і методів державного контролю за шістьма критеріями, а саме: за правовою природою (правові та неправові); за характером взаємодії з підконтрольним об'єктом (безпосередні та опосередковані); за стадією управлінського процесу (попередні, поточні та

наступні); за місцем проведення (виїзні та документарні); за режимом доступу до інформації (відкриті, обмежено відкриті та закриті); за темпоральним критерієм (форми мирного часу та особливого періоду). При цьому, особливу цінність становить аналіз трансформацій форм контролю в умовах дії правового режиму воєнного стану, у межах якого автор виокремлює два вектори: обмежувальний, пов'язаний зі звуженням відкритих форм з міркувань безпеки, та компенсаторно-технологічний, пов'язаний з переходом до безперервного автоматизованого моніторингу на основі цифрових платформ.

Підрозділ 2.2 дисертації присвячено дослідженню судового контролю як механізму забезпечення законності в діяльності Збройних Сил України. Відзначаємо, що дисертантом ґрунтовно проаналізовано предмет судового контролю, конституційно-судову практику, а саме Рішення Конституційного Суду України від 6 квітня 2022 року № 1-р(П)/2022 у справі про посилений соціальний захист військовослужбовців та його прецедентний вплив на подальшу практику Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, зокрема на постанову від 20 жовтня 2025 року у справі № 640/4633/22. Емпіричною базою дослідження щодо дієвості судового контролю, слугує наведена дисертантом статистика надходження до КАС ВС позовних заяв військовослужбовців. Корисним є запропонований алгоритм використання механізму судового контролю за виконанням судових рішень, передбачений статтею 382 Кодексу адміністративного судочинства України в умовах зупинення виконавчих проваджень.

У підрозділі 2.3 проаналізовано особливості громадського контролю за діяльністю Збройних Сил України. Дисертант пропонує розширити типологію суб'єктів громадського контролю від спеціалізованих антикорупційних інституцій та правозахисних організацій до журналістських розслідувальських платформ, експертних центрів, ветеранських об'єднань і волонтерських організацій. При цьому, цілком доречною, вбачається пропозиція виокремити предметні сфери такого контролю за ступенем інформаційної доступності. Особливо актуальним є осмислення автором виокремлення інформації яка є конструктивною критикою виявлених проблем як умови їх розв'язання та

неправдивої або упередженої інформації як інструменту інформаційно-психологічних операцій противника.

У підрозділі 3.1 здійснено порівняльно-правовий аналіз провідних європейських механізмів цивільного контролю над збройними силами, а саме німецької, британської, польської, французької та скандинавських моделей. Проаналізовано міжнародні правові норми цивільного контролю над збройними силами, зокрема Кодексу поведінки ОБСЄ 1994 року, Рекомендації CM/Rec(2010) Комітету Міністрів Ради Європи щодо прав людини військовослужбовців, стандарти НАТО і акти Женевського центру управління сектором безпеки (DCAF). Методологічно правильним є підхід автора до здійснення такого аналізу за принципами контекстуальності, функціональності, критичної рецепції та системності, що дозволило уникнути механічного перенесення зарубіжних інститутів без належної національної адаптації.

У підрозділі 3.2 дисертантом сформульовано конкретні науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення інституційно-організаційної складової вітчизняного адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України. Дисертантом визначено, що Інститут генерального інспектора Міністерства оборони України є однією з найбільш перспективних інституційних новацій, так як за функціональною природою генеральний інспектор покликаний виконувати декілька важливих ролей у системі адміністративно-правового механізму контролю. Тому цілком слушною є пропозиція наділити цю інституцію контролю наступними функціями: функція незалежної інспекції передбачає планові та позапланові перевірки військових частин, об'єктів, посадовців на предмет дотримання нормативних вимог і ефективності виконання поставлених завдань, функція аналізу управлінських рішень охоплює оцінку того, як рішення керівництва Міноборони реалізуються на нижчих рівнях військової організації, які системні проблеми виникають при цьому; функція зворотного зв'язку забезпечує донесення до керівництва Міноборони реальної інформації про стан справ у війську без надмірних бюрократичних спотворень; функція виявлення корупційних та інших правопорушень дозволяє своєчасно реагувати на відповідні факти.

У висновках за результатами дослідження сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для удосконалення адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України. Висновки логічно впливають зі змісту роботи, кореспондують поставленим у вступі завданням та акумулюють основні результати дослідження.

Структура дисертації О. А. Іркабаєва добре продумана і відповідає поставленим завданням. Дисертант послідовно виклав матеріал, правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові положення, що відображає його знання з теорії адміністративного права та процесу. Автор глибоко та розгорнуто проаналізувати положення нормативно-правових актів, що регулюють контрольну діяльність у військовій сфері, погляди науковців з проблематики дослідження, а також дослідив значний масив актуальної судової практики.

Досить доцільним та змістовним є звернення дисертанта до міжнародних стандартів контролю універсального та регіонального рівнів. У роботі проаналізовано Кодекс поведінки ОБСЄ стосовно військово-політичних аспектів безпеки 1994 року, який закріплює принципи демократичного політичного контролю над військовими силами, та Рекомендацію CM/Rec(2010)4 Комітету Міністрів Ради Європи щодо прав людини військовослужбовців, що деталізує стандарти забезпечення особистих, соціальних та процесуальних прав осіб, які проходять військову службу. Порівнюючи, міжнародне та вітчизняне законодавство, автор досліджує якою мірою національне законодавство і правозастосовна практика відповідають цим стандартам, та ідентифікує напрями, для ефективного завершення процесу гармонізації. Такий зріз надає роботі додаткової практичної цінності в контексті виконання Україною зобов'язань перед Радою Європи та у межах переговорного процесу щодо членства в Європейському Союзі.

Позитивно слід оцінити й увагу здобувача до технологічного виміру контрольної діяльності. Дисертант аргументовано доводить, що цифрова трансформація управлінських процесів у Збройних Силах від запровадження

інформаційно-комунікаційної системи “Інтеграційна платформа “Дельта” Збройних Сил України” до сервісів прямого зворотного зв’язку військовослужбовця з командуванням, змінює не лише швидкість, а й сам характер контролю, переводячи його з режиму періодичних інспекційних заходів у режим безперервного автоматизованого моніторингу. Цей авторський висновок має вагоме методологічне значення, оскільки фіксує зміну самої парадигми контрольної діяльності, яка в найближчій перспективі вимагатиме адекватного правового оформлення через визначення та закріплення юридичного статусу даних автоматизованого моніторингу та гарантуванні прав осіб, щодо яких такий моніторинг здійснюється.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях, положеннях, висновках і рекомендаціях, сформульованих у дисертації. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Положення, викладені в анотаціях українською та англійською мовами, відповідають основним положенням та висновкам, зазначеним у дисертації. Зміст анотацій відповідає встановленим вимогам. Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації з достатньою повнотою викладені в опублікованих здобувачем наукових працях, а саме: у 4 наукових статтях розміщених у фахових виданнях категорії Б та 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, зміст яких відповідає тексту дисертації. Аналіз тексту роботи свідчить про дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. У роботі наявні коректні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, що свідчить про дотримання автором вимог законодавства України про авторське право та академічну доброчесність. Отже, можна зробити висновок, що основні положення та висновки дисертації автором оприлюднені повною мірою, а дисертація та анотації оформлені відповідно до встановлених вимог.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна дисертації полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань робота О. А. Іркабаєва є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексним системним дослідженням адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю

Збройних Сил України в умовах дії правового режиму воєнного стану. У роботі враховано положення чинного законодавства станом на 2026 рік, піддано аналізу значний теоретичний та практичний матеріал, що дозволило по-новому підійти до дослідження кола проблем, які залишилися поза увагою вчених, але мають важливе практичне та теоретичне значення.

Переважна більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, автором вперше було: 1) запропоновано системну авторську концепцію адміністративно-правового механізму контролю за діяльністю Збройних Сил України, що поєднує загальнотеоретичне обґрунтування з конкретними рекомендаціями щодо реформування механізму в умовах правового режиму воєнного стану; 2) комплексно проаналізовано трансформацію механізму контролю за діяльністю Збройних Сил України протягом 2022–2026 роках, включно з такими інституційними новаціями, як інститут генерального інспектора Міноборони, Військовий омбудсман, корпусна реформа Збройних Сил України, реорганізація системи оборонних закупівель; 3) запропоновано класифікацію функцій контрольного механізму у складі восьми взаємопов'язаних функцій як цілісної системи.

Також було удосконалено: понятійно-категоріальний апарат у частині розмежування дефініцій “контроль” і “нагляд” у військовій сфері, концептуалізація мети адміністративно-правового механізму контролю як ієрархічно структурованої системи із шести взаємопов'язаних вимірів; систему форм державного контролю за діяльністю Збройних Сил України; класифікацію суб'єктно-інституційної архітектури механізму контролю за діяльністю Збройних Сил України з урахуванням інституційних новацій 2022–2026 років.

Дістали подальшого розвитку: положення про роль конституційного судового контролю у захисті прав військовослужбовців; положення про адаптацію адміністративно-процесуального законодавства до реалій воєнного стану через формування правових позицій Верховного Суду протягом 2024–2026 років; положення про специфіку реалізації європейських стандартів захисту прав військовослужбовців згідно з Кодексом поведінки ОБСЄ 1994 року та

Рекомендацією CM/Rec(2010)4 Комітету Міністрів Ради Європи; положення про специфіку громадського контролю над сектором безпеки і оборони в умовах воєнного стану.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Це забезпечено, по-перше, коректно визначеними метою і завданнями дослідження, які повністю кореспондують його структурі; по-друге, застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання — діалектичного, історико-правового, формально-юридичного, системно-структурного, порівняльно-правового, статистичного методів та методу правового моделювання; по-третє, репрезентативною джерельною базою, що охоплює акти національного законодавства, рішення Конституційного Суду України, правові позиції Верховного Суду, документи міжнародних організацій (ОБСЄ, Ради Європи, НАТО, DCAF), доктринальні джерела та статистичні матеріали. Теоретичні висновки вдало підкріплені емпіричними даними, що вигідно вирізняє роботу серед інших аналогічних досліджень.

Також слід відзначити стиль, яким написано роботу. Він відзначається логічністю, послідовністю та ясністю думок автора. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації викладені зрозумілою мовою, без зайвих ускладнень. На сторінках дисертації автору вдалося розгорнути змістовну наукову дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних та зарубіжних науково-теоретичних і монографічних праць, що свідчить про поглиблений аналіз піднятої проблеми та спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння сутності контрольної діяльності у військовій сфері.

Практичне значення розглядуваного дисертаційного дослідження визначається можливістю використання його результатів: по-перше, у нормотворчій діяльності в ході розробки нормативно-правового забезпечення діяльності інституту Генерального інспектора Міноборони, та подальшої кодифікації військового законодавства; по-друге, у правозастосовній діяльності адміністративних судів, Конституційного Суду України, Рахункової палати та

спеціалізованих антикорупційних органів; по-третє, у діяльності органів військового управління — Міністерства оборони, Генерального штабу, командувань — під час реалізації інституційно-організаційних реформ; по-четверте, у роботі інституцій громадянського суспільства, які здійснюють громадський контроль за сектором безпеки і оборони; по-п'яте, у навчальному процесі юридичних факультетів закладів вищої освіти та військових закладів освіти під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Військове право», «Право національної безпеки», «Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони», а також під час укладання відповідних навчальних посібників і підручників.

У цілому дисертація має вигляд закінченої праці, легко сприймається при читанні, а всі теоретичні висновки мають логічне обґрунтування. З аналізу тексту дисертаційного дослідження можна зробити висновок, що його автор опрацював великий обсяг нормативного, доктринального та емпіричного матеріалу, що дало змогу відобразити у роботі змістовні висновки і розкрити нові аспекти адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України, які ще не отримали належного відображення у спеціальній літературі. Таким чином, можна констатувати, що дисертація виконана на високому науковому рівні, відзначається правозастосовною спрямованістю та актуальністю у сучасних умовах.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас, загальна позитивна оцінка дисертації не виключає деяких зауважень і побажань, які можуть бути використані автором під час публічного захисту та у подальших наукових дослідженнях. Найбільш суттєвими є такі:

1. У роботі недостатньо чітко окреслено співвідношення двох базових категорій, якими послідовно оперує дисертант: законодавчо закріпленої категорії «демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони» (Розділ II Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII) та винесеної у назву роботи авторської категорії «адміністративно-правовий механізм здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України». Зі змісту дисертації не завжди зрозуміло, чи розглядає

автор досліджуваний механізм як адміністративно-правову форму реалізації демократичного цивільного контролю, як його складову частину, чи як самостійне правове явище, що лише частково перетинається із законодавчою категорією. У зв'язку з цим під час публічного захисту дисертанту варто додатково роз'яснити власну позицію щодо співвідношення зазначених понять за обсягом і змістом.

2. З негативного боку слід відмітити певну неповноту розкриття теми в частині контролю за діяльністю координаційних органів. У підрозділі 1.3 дисертації до третьої категорії суб'єктів механізму контролю, цілком обґрунтовано віднесено Раду національної безпеки і оборони України, рішення якої, вводяться в дію Указами Президента України, та в умовах воєнного стану фактично набули значення одного з ключових інструментів управління сектором оборони. Однак питання контролю за діяльністю самих координаційних органів, насамперед судового контролю за рішеннями РНБО України та відповідними Указами Президента України, залишилося поза увагою дисертанта, хоча воно має безпосереднє значення для повноти концепції досліджуваного механізму. Під час захисту дисертанту варто висловити позицію щодо того, чи підлягають такі акти судовому контролю в порядку адміністративного судочинства і якими є межі такого контролю в умовах воєнного стану.

3. Аналізуючи трансформації форм контролю в умовах воєнного стану (підрозділ 2.1), здобувач переконливо констатує об'єктивне звуження відкритих форм парламентського і громадського контролю, зокрема через закриття частини інформації про оборонні закупівлі та обмеження публічності бюджетного процесу. Разом з тим компенсаторні механізми, які мали б урівноважити таке звуження, а саме: формати закритих засідань профільного комітету Верховної Ради України, доступ аудиторів Рахункової палати до інформації з обмеженим доступом, спеціальні режими роботи громадських експертів з конфіденційною інформацією, описані у роботі лише в загальних рисах, без деталізації їх правового оформлення. Розкриття цього питання значно підвищило б практичну спрямованість проведеного дослідження.

4. Схвально оцінюючи обґрунтування здобувачем переходу до ризик-орієнтованої моделі контролю за діяльністю ЗС України, за якої контрольні ресурси концентруються на сферах з найвищою ймовірністю зловживань (оборонні закупівлі, кадрові призначення, господарське управління майном), змушений констатувати, що критерії та методика ідентифікації і ранжування відповідних ризиків у дисертації не розкриті, як не визначено й суб'єкта, відповідального за ведення такої методології. Без цього ризик-орієнтований підхід може залишитися декларативним гаслом. Під час публічного захисту дисертанту варто уточнити власне бачення критеріїв оцінювання ризиків у військовій сфері та інституційного механізму їх застосування.

5. Обґрунтована у підрозділі 3.2 модель інституційного розгортання Офісу Військового омбудсмана передбачає наділення його широкими повноваженнями щодо розгляду звернень військовослужбовців. Водночас аналогічні за правовою природою правозахисні повноваження у цій сфері має Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, а розгляд індивідуальних скарг здійснюють також органи військового управління та адміністративні суди. За таких умов виникає ризик конкуренції компетенцій та дублювання проваджень за одним і тим самим зверненням, який у дисертації окремо не проаналізовано. Під час захисту дисертанту варто пояснити, за якими критеріями слід розмежувати мандати Військового омбудсмана та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і чи потребує таке розмежування додаткового законодавчого врегулювання.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти розгляду окремих аспектів теми дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, які являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють підвищенню ефективності адміністративно-правового механізму здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України.

Висновок. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Іркабасва Олександра Анатолійовича на тему «Адміністративно-правовий механізм здійснення контролю за діяльністю Збройних Сил України» є завершеною, самостійною, цілісною кваліфікаційною науковою працею, у якій її автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для розвитку науки адміністративного права, а також для вдосконалення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

Дисертація відповідає галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор - **Іркабасв Олександр Анатолійович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

начальник кафедри військового права
та правоохоронної діяльності

Національного університету оборони України,

доктор юридичних наук, професор

Юрій ГАРУСТ

ЮРИЙ ГАРУСТ
1584